

MÍSTICA I LENGUATGE AL
LLIBRE D'AMIC E AMAT

COLECCIÓN

INSTITUTO DE ESTUDIOS HISPÁNICOS EN LA MODERNIDAD (IEHM)

Esta colección pretende recoger estudios que analicen desde las perspectivas filosófica, filológica, histórica, jurídica y teológica la historia de las ideas de origen hispánico desde el Renacimiento hasta la primera mitad del siglo XVIII. Por su naturaleza interdisciplinar, da cabida a trabajos de diferente orientación. Publica, de manera preferente, aquellas contribuciones propias de las líneas de investigación del Instituto de Estudios Hispánicos en la Modernidad. Además de los grandes temas del hispanismo moderno, la colección contempla también algunos estudios particulares sobre el caso balear.

CONSEJO EDITOR – EDITOR ADVICE

Rafael RAMIS BARCELÓ (Director)

Fernando RODRÍGUEZ-GALLEGO (Subdirector)

Francisco José GARCÍA PÉREZ (Secretario)

COMITÉ ACADÉMICO ASESOR – ACADEMIC ADVISORY BOARD

Igor AGOSTINI (Università del Salento)

Fausta ANTONUCCI (Università di Roma 3)

Luisa BRUNORI (Université de Paris-Nanterre)

Pierre CIVIL (Université Sorbonne Nouvelle-Paris 3)

Rafael DOMINGO (Universidad de Navarra)

Costantino ESPOSITO (Università di Bari)

Santiago GARCÍA JALÓN DE LA LAMA (Universidad Pontificia de Salamanca)

Folke GERNERT (Universität Trier)

Ofelia REY CASTELAO (Universidad de Santiago)

Alexandra TESTINO ZAFIROPOULOS (Institut Catholique de Paris)

MARIA SAIZ-RAIMUNDO

MÍSTICA I LLENGUATGE AL
LLIBRE D'AMIC E AMAT

EDITORIAL SINDÉRESIS
2026

1ª edición, 2026

© Maria Saiz-Raimundo

© 2026, Editorial Sindéresis

Calle Princesa, 31, planta 2, puerta 2 – 28008 Madrid, España

Rua Diogo Botelho, 1327 – 4169-004 Porto, Portugal

info@editorialsinderesis.com

www.editorialsinderesis.com

ISBN: 979-13-87929-47-3

Depósito: M-7501-2026

Produce: Óscar Alba Ramos

Portada: Thomas <Migerii>: Breviculum ex artibus Raimundi Lulli electum - Cod. St. Peter perg. 92. Nordfrankreich (?), [nach 1321]. Badische Landesbibliothek Karlsruhe. , Cod. St. Peter perg. 92 <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-8765> / Public Domain Mark 1.0

Impreso en España / Printed in Spain

Reservado todos los derechos. De acuerdo con lo dispuesto en el código Penal, podrán ser castigados con penas de multa y privación de libertad quienes, sin la preceptiva autorización, reproduzcan o plagien, en todo o en parte, una obra literaria, artística o científica, fijada en cualquier tipo de soporte.

Cantava l'auçell en lo verger de l'amat. Vench l'amich, qui dix a l'auçell: —Si no ns entenem per lenguatge, entenam-nos per amor, cor en lo teu cant se representa a mos hulls mon amat.

Llibre d'amic e amat, v. 27.

Índex

PRÒLEG	11
INTRODUCCIÓ.....	5
I. LA MÍSTICA.....	17
1. LA MÍSTICA EN LA TRADICIÓ MEDIEVAL	27
1.1. La sistematització del misticisme	33
1.2. L'espiritualitat franciscana.....	40
1.3. La mística de Ramon Llull.....	43
2. ELS VERSICLES MÍSTICS DEL <i>LLIBRE D'AMIC E AMAT</i>	63
2.1. El problema de les fonts.....	73
2.2. L'amor de l'amic i l'amat	79
2.3. El dinamisme dels amants.....	90
II. EL LLENGUATGE.....	101
1. L'EXPRESSIÓ LITERÀRIA DE RAMON LLULL.....	109
1.1. La metàfora: recurs per a la contemplació i la demostració	114
1.2. Alguns elements simbòlics del <i>Llibre d'amic e amat</i>	121
2. EL PARLAR MÍSTIC: UN LLENGUATGE D'AMOR	131
2.1. L'obscuritat i la paradoxa.....	145
2.2. Un diàleg de secrets i senyals	154
CONCLUSIONS.....	177
REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES.....	179
I. FONTS PRIMÀRIES.....	179
II. FONTS SECUNDÀRIES	180

PRÒLEG

Ramon Llull és un personatge polifacètic. Un místic per a la majoria, poeta i autor del *Llibre d'amic e amat*. Per a una minoria, un filòsof racionalista i complicat, autor d'una *Ars* universal de trobar la veritat amb tints matemàtics. Per a molts, un boig genial, reformador utòpic de la societat del seu temps. Hi podríem afegir: un campió del diàleg interconfessional, un mag il·luminat, un precursor del català com a llengua culta i literària, etc. Al llarg de la història, diferents imatges associades al seu nom han circulat en entorns diversos, i si bé la crítica ha anat decantant les que no es corresponen amb la veritat històrica per buidar-les de contingut, la closca o màscara roman en molts casos, i encara de vegades treu el cap la figura de Ramon Llull mag o alquimista en alguna novel·la contemporània, o la del «pare de les lletres catalanes» en manuals no sempre convenientment actualitzats.

D'entre tots aquests Llulls, emergeixen dues imatges amb força: la del poeta místic i la del filòsof racionalista. Tan diferents l'una de l'altra, aparentment, que es podria pensar que ens enfrontem a un cas de desdoblament de personalitat. En absolut: també la crítica, des de fa un segle, ha deixat clar que no existeix més que un sol Llull, coherent i d'una riquesa que exigeix un acostament no simplement superficial a la seua obra. Una visió global i de conjunt que palese l'estreta relació establerta entre tots els seus components.

I això és el que trobarà el lector en el llibre que té a les mans. Un estudi sobre la mística lul·liana que aborda el tema des del coneixement pregó de tots els elements en joc. L'autora, Maria Saiz-Raimundo, és una lul·lista que ha dedicat els darrers anys a l'estudi minuciós dels fonaments, les fonts i el llenguatge de la mística del beat. En concret, trobarem ací com aquesta es manifesta en el *Llibre d'amic e amat*, l'obra més reputada de Llull en l'àmbit literari.

No és una tasca senzilla, enfrontar-se al que possiblement és el text més conegut de Llull i que, no obstant això, amaga encara enigmes i preguntes no respostes. Com a obra mestra de la literatura mística, té diversos nivells de lectura, i no és necessari entendre'l plenament per fruit de la bellesa del ritme, de la sonoritat i de les potents imatges que, a manera d'ones, tornen una i altra vegada al llarg dels petits fragments condensats de prosa poètica. Però només un coneixement directe de les claus que proporcionen una lectura no merament superficial permet de gaudir-lo amb la intensitat que promet al lector disposat a penetrar en els seus secrets. I aquestes claus són tant extrínseques (la tradició mística anterior i contemporània, el discurs sobre l'amor, etc.) com intrínseques:

el sistema lul·lià, que crea una «amància», o ciència de l'amor, a partir de la sistematització de la contemplació divina.

Totes dues són tingudes en compte per l'autora en aquest estudi, que s'inicia precisament amb el plantejament d'una qüestió controvertida: la naturalesa específica de la mística lul·liana. Front als qui han arribat a propugnar la seua inexistència, Saiz-Raimundo defensa consistentment, a partir d'un coneixement destacable de les diverses tradicions, que Llull és un místic, perquè, de místiques, n'hi ha de diversos tipus. Un altre punt destacat de l'estudi és que enfronta de manera decidida la no menys controvertida qüestió de les fonts del *Llibre d'amic e amat*. Molt se n'ha parlat, a partir de la referència explícita que fa l'autor als «sufis», que «han paraules d'amor e exemples abreujats e qui donen a home gran devoció». Aquesta referència no dona compte de la forma del text ni, i això és crucial en aquesta recerca, del llenguatge poètic lul·lià amb les seues especificitats. La qüestió sobre l'origen de les «metàfores morals» que formen el *Llibre d'amic e amat* és, en realitat, la qüestió sobre la seua formació, sobre l'articulació, en un discurs poètic original, del resultat d'una contemplació sistemàtica que ve, justament, del *Llibre de contemplació en Déu*, tot travessant l'*Art abreujada d'atrotar veritat*. Ací es troben les autèntiques fonts del breviari místic, com Saiz-Raimundo ha demostrat en la monografia recentment publicada, *Els camins de l'amor. Una interpretació del Llibre d'amic e amat* (PUV, 2025). Però el *Llibre d'amic e amat* destaca respecte dels títols anteriors, precisament, per l'ús d'un llenguatge d'amor altament poètic, que en alguns moments pot ser qualificat de vertaderament sublim.

És a aquest llenguatge d'amor que Saiz-Raimundo dedica la segona part del seu estudi. La metàfora, els símbols, la paradoxa, i, sobretot, els secrets, els senyals que intercanvien l'amic i l'amat, són alguns dels elements que configuren aquest univers comunicatiu de la mística en què el silenci, com ocorre en la música, expressa tant o més que la paraula. Així, aquest llibre aborda l'obra cimera de la mística lul·liana des d'una perspectiva integradora que conjumina disciplines com la història, la filosofia i la literatura, inexcusables per a enfrontar-se amb èxit a la interpretació d'un text tan carregat de significats com el *Llibre d'amic e amat*. No oblidem que l'autor explicita en la presentació de l'obra que les «paraules d'amor» que la conformen «han mester exposició», és a dir, demanen una exegesi. Amb aquest llibre avancem cap a l'exegesi del breviari místic per poder gaudir-lo millor, estèticament i intel·lectualment.

Tenim, doncs, quelcom més que un altre estudi sobre el *Llibre d'amic e amat*: Maria Saiz-Raimundo, amb aquest llibre, ens garanteix la continuïtat dels estudis lul·lians al segle XXI amb una recerca que, com els nans asseguts a muscles de gegants, recull la tradició acadèmica anterior i la projecta cap a un futur

prometedor que ja és present. Només cal fer una ullada a l'extensa bibliografia final, que no sols és citada, sinó convenientment assimilada i treballada per donar lloc a aquesta obra, que esdevindrà, segur, un lloc de referència per als estudis sobre la mística lul·liana.

Josep E. Rubio

Universitat de València/IIFV/Maioricensis Schola Lullistica

INTRODUCCIÓ

La mística ha estat, al llarg de la història del pensament religiós i filosòfic, una via privilegiada per explorar la relació entre l'ésser humà i la divinitat, més enllà dels límits de la raó discursiva. Es tracta d'una experiència que, tot i la seua naturalesa inefable, ha generat una producció textual rica i complexa, en què el llenguatge es veu empès fins als límits per intentar expressar l'inexpressable. En aquest context, la mística no només és una vivència interior de transformació espiritual, sinó també una forma particular de coneixement i una pràctica discursiva que desafia les convencions lògiques i retòriques habituals. Aquesta tensió entre experiència i expressió es fa especialment visible en Ramon Llull, que situa la mística i la contemplació al cor del seu projecte intel·lectual i els integra amb el seu desig de comunicació universal.

L'obra vasta i polifacètica de Ramon Llull (1232-1316), figura central de la cultura medieval, es distingeix per l'ambició d'unificar diversos registres del pensament i de l'expressió al servei d'un projecte espiritual i intel·lectual profundament coherent. Llull articula una síntesi original entre fe i raó, entre especulació filosòfica i experiència contemplativa, en el discurs lògic que representa l'Art i aplica fins i tot en els seus textos més poètics. Aquesta articulació no és mai gratuïta: respon a un objectiu fonamentalment missioner i apològic, que orienta tota la seua producció i es constitueix com a clau de lectura de la seua obra. La voluntat de Ramon Llull de trobar una via eficaç per transmetre la veritat cristiana en travessa tota producció i defineix la seua original proposta de llenguatge: un sistema universal que, partint de raons necessàries, siga capaç de fer comprensible i comunicable la fe vertadera. Aquesta cerca constant de formes expressives —intel·lectuals, simbòliques i afectives— ha donat lloc a obres extraordinàries com el monumental *Llibre de contemplació* o el *Romanç d'Evast e Blaquerna*. El protagonista d'aquest darrer, Blaquerna, escriu una petita obra devocional que resultarà ser una de les expressions més significatives de l'espiritualitat amorosa lul·liana. Es tracta del bellíssim i enigmàtic *Llibre d'amic e amat*.

Aquest recull d'aforismes breus és una de les obres més emblemàtiques i apreciades del beat, per la bellesa amb què Llull embolcalla els versicles místics. La força expressiva del text vehicula una experiència d'amor que amaga, però, una notable complexitat conceptual que s'explica a la llum del sistema lul·lià i del context espiritual medieval. Al *Llibre d'amic e amat* conflueixen dues dimensions essencials del projecte lul·lià: d'una banda, el desig profund de comunicació amb Déu, expressat a través d'una escriptura mística i simbòlica; de l'altra, la voluntat

decidida de transmetre aquest missatge d'amor al món, amb una clara finalitat missionera. Tot plegat, però, s'explica al si de la filosofia lul·liana i per això l'anàlisi de l'obra ha de partir de la comprensió d'aquest substrat teòric i espiritual. Això és, precisament, el que es proposa aquest estudi, a partir de l'anàlisi de dos elements fonamentals que defineixen l'obra: la mística i el llenguatge.

La proposta mística de Llull constitueix una via activa i creativa cap al coneixement i la comunió amb Déu. El beat concep la mística com un exercici de transformació interior que passa pel desplegament del pensament, de l'amor i del llenguatge, i que culmina en la contemplació de les perfeccions divines. Per entendre adequadament aquesta proposta, caldrà primer delimitar-ne l'abast i les característiques generals, tot situant-la en el context de l'espiritualitat medieval occidental per poder examinar les particularitats que s'observen als versicles del *Llibre d'amic e amat*. En aquesta comesa, analitzarem amb deteniment com es defineix la relació entre l'amic i l'amat i quin tipus d'amor s'hi manifesta, i l'emmarcarem en una antropologia espiritual que conjuga desig, coneixement i alteritat. Perquè Déu, l'home i l'amor són els tres protagonistes d'una relació que es fonamenta en la diferència entre els amants i en la preocupació antropològica que situa l'home al centre del procés. Igualment, vincularem l'estudi dels versicles a la tradició bibliogràfica que ha tractat l'obra al llarg dels anys. En particular, considerarem la problemàtica de les fonts i de les influències que podrien haver inspirat Llull.

Si la mística és l'expressió d'un testimoni de contemplació, caldrà també fer atenció al llenguatge amb què es vehicula aquesta experiència al *Llibre d'amic e amat*. La mística de Llull és escriptura de la recerca constant de Déu i les maneres d'accedir-hi, de la presència i també de l'absència, de la relació de l'home amb Déu i amb el món, i de la seua comunicació. L'obra que ens ocupa ens ofereix, doncs, una clau privilegiada per accedir al cor del pensament lul·lià: una espiritualitat viscuda com a coneixement amorós i expressada amb un llenguatge poètic, simbòlic i radicalment orientat a la conversió de l'ànima i a la transformació del món, segons com mana la primera intenció.

I. LA MÍSTICA

El terme *mística* es troba sovint envoltat d'una certa ambigüitat conceptual. Se n'ha estès l'ús més enllà de l'àmbit religiós per designar tota mena d'experiències subjectives, profundes o transformadores, sovint desconnectades de qualsevol tradició concreta. Aquesta flexibilitat terminològica, que sens dubte pot resultar suggeridora en contextos literaris o filosòfics, planteja problemes seriosos quan s'intenta acotar-ne el significat amb rigor acadèmic. Parlar de mística avui pot voler dir massa coses o cap en concret, fet que obliga a delimitar-ne amb claredat l'ús quan ens movem en marcs històrics i teològics precisos. Tant «*espiritualitat*» com «*mística*» són nocions àmplies, canviant al llarg del temps i condicionades per múltiples tradicions i enfocaments teològics. La bibliografia especialitzada n'és testimoni i ens adverteix del risc d'incórrer en definicions massa vagues o excessivament acotades. De fet, aquests són conceptes que manquen d'estabilitat semàntica i, per tant, poden ser aplicats de manera indiscriminada¹. Així doncs, per tal de fer front a la incommensurabilitat del fenomen, hem de restringir l'àmbit en què s'enquadren els termes que ens ocupen i determinar quin és el context precís en què pretenem abordar-los: el cristianisme medieval occidental. En aquest sentit, esdevé indispensable fer un recorregut per la definició de la mística quant a la tradició medieval, amb el propòsit d'establir uns preceptes teòrics bàsics sobre els quals situar la proposta concreta de Ramon Llull.

Schneiders ha assajat de definir i delimitar en diversos treballs² l'*espiritualitat* cristiana com a camp, com a discurs i com a disciplina acadèmica, prenent en consideració aspectes com la seua causa material i formal, la interdisciplinarietat que presenta o la seua relació amb la teologia. Aquesta definició ajuda a emmarcar el terme com a disciplina acadèmica i el situa en el nostre marc conceptual:

Spirituality as the subject matter or material object of the discipline is the experience of conscious involvement in the project of life-integration through self-transcendence toward the ultimate value one perceives- that is a field. In Christian spirituality these formal categories are specified by Christian content: the horizon of ultimate value is the triune God revealed in Jesu Christ, and the project involves the living of his paschal mystery in the context of the Church community through the gift of the Holy Spirit. Living within this horizon of ultimate value, one relates in a particular way to all of reality and it is this relationship to the whole of reality

---

¹ Haas, 1999, p. 89.

² Schneiders, 1986, 1989, 1994, 2005a i 2005b.

and to reality as a whole in a specifically Christian way which constitutes Christian spirituality.

[...] the distinguishing formality of spirituality is its focus on “experience”. Spirituality as a discipline does not seek to deduce from revelation what Christian spirituality must be, or to prescribe theologically its shape, character, or functioning, or even necessarily to promote pastorally its exercise. It seeks to understand it as it actually occurs, as it actually transforms its subject toward fullness of life in Christ, that is, toward self-transcending lifeintegration within the Christian community of faith³.

L'espiritualitat, entesa com a disciplina, no té com a finalitat deduir de la revelació el que ha de ser l'espiritualitat cristiana ni prescriure'n teològicament la forma, sinó que tracta de comprendre-la tal com es manifesta en la realitat. L'horitzó de valor últim —el Déu trinitari revelat en Jesucrist— determina la manera particular com els qui viuen aquesta espiritualitat es relacionen amb el món. És aquesta forma específica de relació la que configura el que anomenem espiritualitat cristiana. Si assumim l'experiència com a objecte d'estudi de l'espiritualitat, s'han de tenir en compte una sèrie d'aspectes que ajuden a delimitar i precisar el concepte.

D'una banda, tota experiència es dona en una realitat concreta; per tant, qualsevol aproximació a l'experiència espiritual cristiana ha de considerar les categories que la configuren. Per això l'estudi de l'espiritualitat cristiana ha de ser, necessàriament, multidisciplinari, atès que la seua matèria d'estudi — l'experiència cristiana transformadora— és d'una naturalesa polifacètica. D'una altra banda, cal tenir present que l'experiència és, per definició, subjectiva. Com a fenomen existencial, l'espiritualitat només pot comunicar-se a través de l'articulació en textos o altres tipus de manifestacions. Si tenim present que l'experiència sempre és experiència d'alguna cosa, aquesta cosa s'ha d'articular perquè el lector o l'oient hi accedisca. Per això accedir a l'experiència religiosa és accedir a les seues articulacions, als textos i a les manifestacions que han perviscut⁴. Quan Michel de Certeau exposa la relació entre cultura i espiritualitat, també repara en la necessitat de tenir-ne present el caràcter històric. Perquè l'espiritualitat respon als interrogants d'un temps i ho fa sempre en els termes d'aquests interrogants, que són els que viuen i parlen els homes d'una societat concreta. Per això es tendeix a manifestar com viure l'Absolut en les condicions reals fixades per una situació cultural⁵.

---

³ Schneiders, 2005a, pp. 5-6.

⁴ Schneiders, 2005b, pp. 17-18.

⁵ Certeau, 2006b, p. 51.